SOPIMUS YKSITYISALOJEN TYÖELÄKKEIDEN KEHITTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen tausta

Työmarkkinoiden keskusjärjestöt ovat tehneet seuraavan, yksityisalojen työeläkkeiden kehittämistä koskevan periaatesopimuksen. Sopimuksen tavoitteena on tehdä työeläkejärjestelmään tarpeelliset muutokset, joilla myöhennetään keskimääräistä eläkkeelle siirtymisikää 2 - 3 vuodella ja sopeutetaan eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan jatkuvaan kasvuun.

Eläkkeelle siirtymisiän myöhentämistä koskeva tavoite on yhteensopiva hallitusohjelman kanssa. Siltä osin kuin sopimus sisältää ehdotuksia palkattomien aikojen eläkekertymän parantamiseksi, ne perustuvat valtioneuvoston talouspoliittisen ministerivaliokunnan toimeksiantoon.

Sopimuksen tavoitteena on myös luoda edellytyksiä yksityisalojen työeläkelakien yhdistämiseksi ja yksinkertaistamiseksi.

Muutokset koskevat tulevia ansaintavuosia, eivät eläkkeellä jo olevien etuuksia eivätkä ennen lainmuutosten voimaantuloa ansaittua eläkeoikeutta.

Periaatesopimuksen pohjalta ryhdytään tarkentamaan lainsäädäntöä käyden samalla läpi periaateratkaisuun liittyviä lukuisia teknisiä yksityiskohtia siten, että muodostuu toimiva kokonaisuus. Samalla arvioidaan suunniteltujen muutosten vaikutukset eri sukupuolten eläketurvaan sekä huolehditaan siitä, että työttömyysturvaan tehtävien muutosten ja eläkejärjestelmään tehtävien muutosten yhteisvaikutuksena ei synny väliinputoamistilanteita. Työmarkkinoiden keskusjärjestöt seuraavat muutosten toimivuutta ja ovat tarvittaessa valmiit sopimaan täsmennyksistä ja korjauksista.

Työmarkkinoiden keskusjärjestöt pyrkivät käytettävissä olevin keinoin tukemaan ikääntyvän työvoiman työssä jaksamista ja työsuhteiden pysyvyyttä. Samoihin päämääriin liittyy valtioneuvoston mahdollinen periaatepäätös toimista työllisyyden edistämiseksi, työvoiman osaamisen kehittämiseksi ja työvoiman pysymiseksi nykyistä pidempään työelämässä.

2. Vanhuuseläke

2.1 Vanhuuseläkkeen karttuman ikäalue laajennetaan siten, että 1.1.2005 lukien eläke karttuu iän 18 täyttämisestä lukien ansaituista palkoista 68 vuoden ikään saakka. Työeläkevakuutus ei koske ennen ikää 18 tai iän 68 jälkeen tehtyä työtä, josta siten ei kartu eläkettä eikä peritä työeläkemaksua. Käytäntöjä ja säädöksiä muutetaan siten, että vakuutettu voi halutessaan jatkaa työntekoa 68 vuoden ikään asti.

2.2 Nykyinen 65 vuoden eläkeikä muutetaan laskennalliseksi eläkeiäksi. Vanhuuseläkkeelle siirtyminen tapahtuu joustavasti ikävälillä 62 - 68 vuotta. Iästä 63 vuotta myönnetään ansaitun eläkkeen suuruinen vanhuuseläke.

2.3 Ikävälillä 62 - 63 on mahdollista siirtyä varhennetulle vanhuuseläkkeelle, johon tehdään suhteessa ansaittuun eläkkeeseen 0,6 %:n varhennusvähennys kutakin ikää 63 edeltävää varhennuskuukautta kohti eli 7,2 % koko varhennusvuotta kohti. Työttömyysturvan lisäpäiviltä ikävälillä 62 - 63 vanhuuseläkkeelle siirtyvää henkilöä varhennusvähennys ei koske. Lykättäessä vanhuuseläkettä 68 vuoden iän täyttämisestä eteenpäin sitä korotetaan 0,4 %:lla kutakin lykkäyskuukautta kohti eli 4,8 %:lla kutakin lykkäysvuotta kohti.

2.4 Nykyinen superkarttuma korvataan 1.1.2005 lukien kannustinkarttumalla, joka on 4,5 % vuodessa ikävälillä 63 - 68 vuotta. Henkilölle, joka jatkaa työntekoaan otettuaan jo vanhuuseläkkeen, karttuma on kuitenkin 1,5 % vuodessa eläkkeen alkamisesta lukien. Työttömyysturva ei kartuta eläkettä 63 ikävuoden jälkeen.

2.5 Yksityisen sektorin työeläkkeissä pyritään luopumaan eläkepalkan laskentauudistuksen yhteydessä yhteensovituksesta lukuunottamatta liikennevakuutus- ja tapaturmaeläkkeitä. Koska yhteensovituksesta luopuminen toisi mukanaan runsaasti heijastusvaikutuksia julkisen sektorin ansioeläkejärjestelmille, yhteensovitusta koskevien muutosten yksityiskohdat neuvotellaan ja sovitaan yhteistyössä yksityisen, valtion ja kuntien eläkejärjestelmien kesken.

2.6 Iän 63 täyttämisen jälkeen myönnetään vain vanhuuseläkkeitä ja osa-aikaeläkkeitä.

3. Eläkepalkka ja työeläkelakien yhdistäminen

3.1 Osapuolet toteavat, että käytettävissä olleessa ajassa ei ole päästy riittävään yhteisymmärrykseen eläkepalkan laskusäännön kokonaisuudistuksesta. Koska uudistuksista on muilta osin päästy yhteisymmärrykseen ja koska niiden voimaantulo on eläkepoliittisesti tärkeää, osapuolet ovat sopineet, että muilta osin uudistukset tulevat voimaan pääosin vuoden 2005 alussa, mutta eläkepalkan laskusäännön valmistelua jatketaan välittömästi.

3.2 Eläkepalkan määräytymistä koskevissa jatkoneuvotteluissa pyritään sopimukseen sellaisessa aikataulussa, että uusi eläkepalkan laskentasääntö voidaan liittää osaksi vuoden 2005 alusta voimaan tulevaa uudistusta.

3.3 Mikäli eläkepalkan laskusäännöstä ei saavuteta yhteisymmärrystä sellaisessa aikataulussa, että se voidaan liittää osaksi vuoden 2005 alusta voimaan tulevaa uudistusta, ryhdytään vuoden 2005 alusta nykyisen työntekijäin eläkelain mukaisissa työsuhteissa eläkepalkka laskemaan sekä todellisten ansioiden että nykyisen kymmenen viimeisen vuoden ansioiden perusteella. Todellisten ansioiden mukaista laskentaa varten työsuhteista muodostetaan vapaakirja vuotta 2005 edeltävien ansioiden osalta. Eläke myönnetään sen vaihtoehdon mukaan laskettuna, joka on eläkkeensaajan kannalta edullisempi. Todellisten ansioiden mukaan laskettujen eläkkeiden eläkepalkkakerroin lasketaan siten, että nykytilanteeseen verrattuna kokonaiskustannukset pysyvät tältä osin ennallaan. Tämänhetkinen arvio ansio-osan painosta tällaisessa kertoimessa on noin 80 %.

3.4 Uudesta eläkepalkan laskentasäännöstä sovitaan viimeistään vuoden 2008 loppuun mennessä. Uutta eläkepalkan laskusääntöä aletaan soveltaa viimeistään vuoden 2011 alusta lukien.

3.5 Uusi eläkepalkan laskusääntö laaditaan niin, että yksityisaloilla sovelletaan vain yhtä eläkepalkan laskutapaa. Tällöin myös yksityisalojen palkansaajien eläkelait yhdistetään merimiesten eläkelakia lukuunottamatta yhdeksi kokonaisuudeksi siten, että työnantaja voi hoitaa kaikkien työntekijöidensä eläkevakuutuksen yhden vakuutuksen avulla. Eläkepalkan laskusääntö laaditaan niin, että eläkkeen määrä on riippumaton siitä, millä tavoin työura on osittunut erillisiin työsuhteisiin. Eläkepalkan laskusääntöä pyritään kehittämään siten, että se antaa mahdollisimman oikeudenmukaisen eläketurvan erilaisilla työhistorioilla.

4. Kuntoutus ja työkyvyttömyyseläkkeet

4.1 Työkyvyttömyyden uhkan toteamiseen perustuva oikeus ammatilliseen kuntoutukseen toteutetaan. Kuntoutuksen ajan toimeentuloturvaa kehitetään paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi säätämällä erikseen osakuntoutusrahasta ja odotusajan kuntoutusrahasta.

4.2 Jatketaan ja tehostetaan Työeläkevakuuttajat TELAn koordinoimaa työntekijöille, työnantajille sekä erityisesti työterveyshuollon ja henkilöstöhallinnon edustajille suunnattua koulutusohjelmaa yhteistyössä Työterveyslaitoksen ja eläkelaitosten kanssa. Tavoitteena on kouluttaa työnantajat kehittämään työympäristön työnjärjestelyjä ja työhön liittyvää kuntoutusta ja koulutusta yhteistyössä työntekijöiden kanssa siten, että luodaan tosiasiallisia edellytyksiä ikääntyville työntekijöille jatkaa työelämässä nykyistä pitempään.

4.3 Kuntoutustutkimusverkostoa kehitetään laatujärjestelmän pohjalta yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa siten, että varhaisen kuntoutuksen edellyttämät selvitykset saadaan nopeasti ja yhdenmukaisesti koko maassa. Verkostossa kehitetään kuntoutusarvioita varten sellainen uusi vuorovaikutteinen toimintatapa, jota voidaan käyttää myös vaikeasti arvioitavien työkyvyttömyyseläkehakemusten selvittelyn ja hylkäävän eläkepäätöksen saaneiden hakijoiden neuvonnan tukena.

4.4 Työkyvyttömyyseläkkeiden osalta siirrytään 1.1.2005 lukien malliin, jossa tulevan ajan karttuma liittyy kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Työkyvyttömyyseläkkeiden eläkepalkan määräytyminen selvitetään jatkoneuvotteluissa siten, että se edustaa kohtuullisesti työkyvyttömyyttä edeltänyttä vakiintunutta palkkatasoa.

4.5 Tulevaa aikaa lasketaan ikään 63 saakka ja tulevan ajan karttuma on iästä 50 lukien 1,2 % vuotta kohti.

4.6 Siirrytään käyttämään kaikkien maksussa olevien eläkkeiden indeksitarkistuksissa nykyistä eläkeindeksiä, jossa kuluttajahintaindeksin paino on 80 % ja

ansiotasoindeksin paino 20 %. Nuorina työkyvyttömäksi tulevien eläketason varmistamiseksi alkavan työkyvyttömyyseläkkeen määrää korotetaan iästä riippuvalla kertoimella.

4.7 Edellä tarkoitetut työkyvyttömyyseläkkeitä koskevat uudistukset mitoitetaan niin, että työkyvyttömyyseläkekustannukset säilyvät suunnilleen nykytasolla.

5. Yksilöllinen varhaiseläke ja osa-aikaeläke

5.1 Yksilöllisen varhaiseläkkeen korvaa vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneiden osalta mahdollisuus jäädä iästä 63 lukien ilman työkyvyttömyysedellytystä ansaitun eläkkeen suuruiselle vanhuuseläkkeelle; samalla 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta silloin, kun ansiotyöura on pitkä ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekee työn jatkamisen kohtuuttomaksi.

5.2 Vuonna 1946 tai sitä ennen syntyneillä on mahdollisuus siirtyä osa-aikaeläkkeelle 56 vuotta täytettyään tai myöhemmin nykyisin ehdoin.

5.3 Vuonna 1947 ja sen jälkeen syntyneillä osa-aikaeläkkeen ehtoja muutetaan siten, että ikäraja on 58 vuotta ja osa-aikaeläkkeellä ollessa vanhuuseläkettä karttuu osa-aikaeläkkeestä vain puolet nykyiseen verrattuna.

5.4 Osa-aikaeläkkeellä olijan tullessa työkyvyttömäksi työkyvyttömyyseläke määrätään kokoaikaista työntekoa vastaavaksi ja siihen liittyy sama omavastuu kuin siirryttäessä täysiaikaisesta työsuhteesta työkyvyttömyyseläkkeelle.

6. Työttömyyseläke

6.1 Niiden henkilöiden osalta, joiden lisäpäivärahaoikeus alkaa 1.1.2007 jälkeen, työttömyyseläkemahdollisuus korvataan säätämällä oikeus työttömyysturvan lisäpäiviin.

6.2 Tämä uudelleenjärjestely alentaa TEL-maksua ja korottaa työttömyysvakuutusmaksua vastaavasti. Järjestelmään rakennetaan omavastuutariffi siten, että työnantajan vastuu ikääntyneen pitkäaikaistyöttömän turvasta säilyy nykyisellä tasolla.

7. Palkattomien jaksojen eläkekarttuma

7.1 Ehdotetaan, että hallitus laatisi esityksen palkattomien aikojen eläkekarttuman uudistamiseksi 1.1.2005 lukien seuraavien suuntaviivojen mukaan:

7.2 Sairauspäiväraha- ja vanhempainrahakausilta sekä ajalta, jolta saadaan kotihoidon tukea, karttuu eläkettä saadun päivärahan tai muun etuuden mukaisesti niissä tapauksissa, joissa etuusajalta ei jo muutenkin kartu eläkettä.

7.3 Henkilölle, joka suorittaa loppututkinnon, karttuu eläkettä opintorahan perusteella enintään viideltä vuodelta.

7.4 Selvitetään, onko muita palkattomia jaksoja, joilta olisi perusteltua karttua eläkettä.

7.5 Etuuden maksaja maksaa karttumasta aiheutuvan kustannuksen siinä vaiheessa, kun eläkettä maksetaan.

7.6 Kustannusvaikutuksia ei ohjata kansaneläkemaksun kautta työmarkkinaosapuolten maksettaviksi.

8. Varautuminen elinajan odotteen kasvuun

8.1 Selvitetään eläkkeelle siirtymisen ikärajojen nostamisen tarvetta erillisten sopimusten perusteella siten, että osa elinajan odotteen kasvusta ohjautuu aktiivivuosiin.

8.2 Jatkoselvittelyissä tutkitaan tämän ilmiön hallitsemista myös tekniikalla, jossa alkavan eläkkeen määrä riippuu elinajan odotteen kehityksestä.

9. Rahastointi, laskuperustekorko ja maksutaso

9.1 Työeläkemaksun nousupaineen tasaamiseksi selvitetään mahdollisuuksia lisätä vuoden 2003 alusta lukien määräajaksi vanhuuseläkkeiden rahastointia.

9.2 Laskuperustekoron määräytymismekanismi määritellään uudestaan siten, että se tukee työeläkejärjestelmän pitkän aikavälin rahoitustasapainoa ja soveltuu kaikille työeläkelaitoksille.

9.3 Vanhuuseläkerahastoissa ilmennyt täydennystarve korjataan lain edellyttämällä tavalla. Laskuperustekoron määräytymismekanismi ja rahastotäydennyksen yksityiskohdat sovitaan vuotta 2002 koskevien maksuneuvottelujen yhteydessä.

Helsingissä 12. marraskuuta 2001

Suomen Ammattiliittojen
Keskusjärjestö SAK ry

Teollisuuden ja Työnantajien
Keskusliitto

Toimihenkilökeskus-
järjestö STTK ry

Palvelutyönantajat ry

AKAVA ry